KETTŐS TAMÁS

Szent Erzsébet az indiánok között

„Nem baj, ha hazudsz, csak igaz legyen,
aki nem akar elkésni, ne siessen."
Kövér Szarvas

Mielőtt a századvég belekarolt az ezredfordulóba, egyenes adásba kerültek a kilencvenes évek. A Zengőtelep kockaházain végigrepült egy madár árnyéka, de ez senkit nem érdekelt. A csak neveszép Zengőtelep valójában egy egérszürke lakótelep, ahová a kamukommunizmus terelt minket kényszerkommunába. A Máv utca 10-es tetőlakása viszont még a hétköznapokon sem volt hétköznapi odú, nagyszobája maga a Tisztás, ahol a hétvégi tábortüzes víz körül ültünk olykor huszonöten–harmincan! Királyi sólymok. Meg madarak. És válogatott jómadarak. Vannak olyan tisztások, ahol törzstől, rangtól és kortól függetlenül, mint egy kis nagytanács, időről időre összeverődnek a megfejtők. Kiváló nyomkeresők adnak számot tapasztalataikról, vándor tollforgatók röppennek be az ablakon, fiatal és öreg bölcsek bolondoznak. A nép már rég a metropoliszok zenéire forgott, megérkezett a városba sok számkivetett népzene, szájról szájra jártak a legfontosabb hírek, újra szárba szökkentek a rímek.

Egy szenvtelen és fiatal pár volt a házigazda, akik lányukkal lakták a panel Odút. Egy épületszobrász, egy ötvöslány és egy ovis. A család- és törzsfő a húszas éveiben járó Szirma Boldizsár volt, indián nevén Kövér Szarvas, és asszonya, Szirma Réka Éneklő, aki tizenhetedik születésnapi

tortaízével szájában szülte meg lányukat. Boldi szépe Réka, Boldi Réka lánya Szirma Sára. Kövér Szarvas, Éneklő és Oroszlánvirág.
Engem egy barátnőm, Éneklő pajtásnője, Kövi Taviár vitt fel először az Odúba, és nem érkeztünk üres kézzel. Mindjárt lógtam is ott pár napot. A nagyszobában, a Tisztáson körben párnák, puffok, takarók, füstös harcosok, kézműves hajadonok, volt, aki a kölykeit is itt táboroztatta, mert vagy fél évig egy tipi, egy igazi indián sátor is felállíttatott. Este mese, ének és előadás; ez a törzsi tisztás valóságos oázis volt az ebben az iszapateista rezervátumban. Miután felkarcolhattam szignómat a Nevek falára, évekig visszajártam az Odúba, örömömre családi barátként tekintett rám a baráti család.

Kövér Szarvas egyik kedvelt játéka volt, hogy a maga eszkábálta szerencsekereket megforgatva választott ki egy-egy könyvet, s abból olvasott föl nekünk. De néha esti mesét is így választott Oroszlánvirágnak, a kislány igen komoly beavatásokban részesült. Egyik este Nagy László-versek zengedeztek, másnap indián mesefüzér vitte, a hűséges Ixtláról, Ananszi álmáról, vagy a szerelmes Auramadárról, harmadnap Elek apó regélt, de volt, hogy egy vastag pesti telefonkönyv szereplőinek képzelgett történeteket a család, vagy éppen a szentek élete vette igénybe a legmerészebb fantáziát. Oroszlánvirágnak egy különös történet mélyen beégett, mert Szent Erzsébet legendája például valóságosnak bizonyult. Ugyanúgy pörgetéssel indult a szerencse forgandó kereke, majd mire kiválasztatott az album, egy másik pörgetés számai Erzsébet esetére mutattak. „Úgy nyolcszáz évvel ezelőtt történt, hogy a tizenkilenc éves Erzsébet – aki már nem az Árpád-házban, hanem Wartburg várában lakott, mert férje, IV. Lajos türingiai tartománygróf volt – harmadik gyerekének szülése közben megözvegyül. Nem keres új apát szeretett férje helyébe, de addig fejedelemasszony marad, míg viselkedésével – amelyek szembe mennek az udvari szokásokkal – ki nem hívja a sorsot. Majd mindenét szétosztja nincstelenek közt, kérés és kérdés nélkül ad, éjjelente ki-kisuhan a palotakert végébe, hogy a díszes kerítésrácson kenyeret csempésszen ki éhezőknek, sógorai pazarlással vádolják és árgus szemekkel figyelik. Egyik éjjel egy szakajtó veknivel a palástja alatt épp a kerítéshez

igyekszik, amikor a palotaőrség útját állja! A parancsnok, noha tudja, miben jár el az úrnő, alázattal, de határozottan fölkérdezi: – Asszonyom, ugyan mit visz ilyenkor a köténye rejtekében? – mire Erzsébetnek zavarba jönni sincs ideje, úgy vágja ki: – Hát rózsát! A palotaőr kíváncsian felnéz a meghajlásból, és halvány mosollyal arcán újból kérdez: – Láthatnánk? Erzsébet lecsukja szemét, majd a megrökönyödött őrség elé szór egy szakajtó bíbor rózsát." Az Odú évek óta a legkomolyabb szellemi műhelyeknek, szeánszoknak és buliknak adott helyet. A gyanútlan szomszédok bolond hippiforma brigádnak hitték a Szirma bandát és népes vendégeik hullámokban áradó-apadó egységeit, nem sejtvén, hogy egy indián csapattal van dolguk. A Törzs, ahogyan magukat hívták, egy törzsszövetséget takart, voltak köztünk sziúk, haikók, cserioki harcosok és cseremisz szépségek, hopik és lakoták, de a tágan értelmezett törzsiségbe belefért egy-egy poprockon, egy-egy vándorfilozófus, fürtös igric és csóró költő; egy-egy erős nézésű sámán legénke, felhőszántó belső bandita; Gödri Bogyor Imre betyárjai, Rózsa Sándor-keresztesek. De megfordult ott Aljas Lali őspank, Ildián Elz költőnő és Ibolytár Szélbetyár is, az alagi lovászlegény, s bár vagy már ötször száműzték, mindig visszatért a kis Szuszlay Rohadék, akinek enyves volt a keze.

A magyari vérszövetség alapján nem volt idegen a Törzstől a szövetségi forma, a törzsszövetség felülkerekedik a „törzsi önzésen", vallották, így voltaképp az összes indián törzs delegálhatta tagjait, hiszen akik itt itták a kupák bikaveresét, azok közül is sokan homályban voltak hunnanvalóságuk felől, hogy ők maguk ugyan honnan sarjadzottak, s felmenőik kiknek a sarjai, a régiségből melyik szövetség miféle oltványai, de ez a családállító szerepjáték kihozta őket a felejtés örvényitalának másnapos-ságából, és szabadon, bátran újra identifikálhatta magát mindenki.
Az előszobában mindig lógott egy filctoll, avval felrajzolhatta bárki, mint egy jelenléti ívre a nevét. A Nevek fala előtti böngészés nem volt kidobott idő. Becenevek, valódi és művésznevek keveredtek a legszebb indiánnevekkel: Tejbe Grízli. Gőzgida. Mamafarkas. Mosolyú Keselyű. Topa Roppantó. Normál Méla. Öreg Oregánó. Kis Gyalu. Koptöpi Alivár, a gyélcfanó szütőcs. Dr. Mérge Yorda, külföldi orvostanhallgató, Blovar

Kabor, Mancsics. Szuszlay Dezsi Rohadék. Aztán Ibolytár barátai, Kövi Taviár, a nemezlány, Bolygóközi Tivadar és Haláli Lili. Csupakapu Tüzitom mellette. Alant Bagoly Zsuzsi. És: Órás, Düpoá meg Érsek. Majd egy másik trió: Dolmár, Tipacs és Fütyige. Tündérligeti Atilla. Sugár. Tricepsz. Tömő Laci. Hegedűs Tónibá, csak úgy találomra… aztán akadtak szlogenek, gondolatbuborékok, baromságok és szentenciák, komplett együttesnevek: színpadon: A Flatulátors. Vagy: Bungó Fütyisz Gyíkkirály és kilenc felesége. Szellemlaci. Mellette Indiánlaci. Mellette: *Ékeskedjetek erényekkel!* Aztán, „ha volna semmi, semmi sem volna!" B. F. szignóval, Majd „Ingóságom testem, ingatlanom szellem." Mellette egy újságlapkép a harmincas évekből, Baktay Ervin mint Heverő Bölény. Mellette fotón Cseh Tamás saját aláírásával: Füst a szemében. Felette: Toll = Toll. Költőtoll úgy gondolhatta, ahogy a szárnyas madártollak röpítik a madarakat, úgy szállnak a gondolatok is, ezért van tollkorona a fejen s ugyanez a toll röpteti a tollforgatót is a szurdokokba és a mennybe. A nevek fala egy színes, áradó felület volt, mint a zengőtelepi falfirkák sárkánygyíkszín ornamense. Szemmel láthatóan jól megférték egymás mellett az északnyugati partvidékiek és a kaliforniai indiánok, de elásta itt a tomahawkot a fennsík valavala indiánja és a síksági tonkava harcos is, mintha ezen a tisztáson megvalósult volna Yotengrit jószomszédságának a törvénye – amit csak Kmotorkáné szomszédasszony nem írt alá – pedig itt lazán randevúzhatott egy winebégó srác és egy csikaszó lány, vagy egy komi menyecske, meg egy hopi legénke.

Kövér Szarvas jól adta az ívet. A Máv utcai tízesben rendszertelenül váltogatták egymást az előadások és a felolvasások, a filózás és zenélés, szerelmek szövődtek és szerelmetes barátságok, állatok aludtak el, és emberek ébredtek fel, noha nem egy magasröpte torkollt bitang duhaj buliba. A helyi indiánok jobban bírták a piát, mint tengerentúli testvéreik, de jópáran a békepipát sem vetették meg. Egészen különös tematikák merültek fel. Ázsiai népi és natíve motívumok összevetése, a tiahuanacoi tiwanaku Napkapu elemzése, sípolás-dobolás nádihegedűzés, az egyezkedés művészete szomszéd népekkel (azaz Kmotorkáné szomszédaszszonnyal, a házbizalmival) indiánfilmes mozizás, indiánok magyar szemmel, Európa indián szemmel, és így tovább…

A Törzs filozófiája egyszerű volt: 1. Ugyan van jó és rossz indián, de az indiánok jók. Míg van ugyan jó és rossz kowboyc, de a kowboycok a roszszak. 2. Az indiánok nem indiaiak, azaz nem indiánok. 3. Az indiánok nem is indiánok, hanem a Beringákon elnyúló földhídon elcsángált eurázsiai ősök, akik tehát innen, a néhai Zengőtelepről indultak egy hosszút kirándulni, majd tündöklésük és bukásuk, naivságuk, heroizmusuk, spiritualitásuk és tragédiájuk híre révén visszaköszöntek az itthon maradottaknak, nekünk, mintegy sorsközösséget alkotva velünk, akik egyazon mohó technokrata multihatalmasságtól és szoci-kapitalista gazdabanda sujtásától senyvedve nyögjük a rabigát. 4. Éppen azért, mert a mi indiánságunk választott: mi vagyunk az indiánok. 5. Kétségkívül – egység belül. 6. A „tigrislovaglás" ind eredetű, de nyugati tradíciókban is ismert elmélete és gyakorlata nemcsak rokona, de egyazon aktusa az azték „jaguár-lovaglásnak". 7. Mekkora film a *Koyaanisqatsi, a Kizökkent világ!* 8. A Szigetcsúcs és a Bakony indiánjainak szerepjátéka több, mint szerepjáték. 9. Krisztus vizén eveznek szentek s Jaguár-lovagnak hívják magukat az azték harcosok, csak azt tudnám meg végre az égre, hogy én te meg ő mi ti ők te meg én ki vagyok!? 10. Tiszta víz.

Csak éppen a hatéves Sára nem örült mindig felhőtlenül a színes indiántábornak. Neki több mozaikot kellett összeraknia. Otthon egyszerre volt Szirma Sára és Oroszlánvirág, mialatt az oviban egy másik törzsben, a Potter lányok kvartettjében Sara Potter. Viszont korántsem volt számára magától értetődő, hogy miért kell megosztania csokiját minduntalan felnőtt gyerekekkel, hátizsákos szerelmesekkel, manószakállú brácsaoktatóval, büdös pankkal? Hogy miért van náluk permanens farsang? És a modern kütyük, a diszkógömbőcök, a céllövöldés zenék? Miért nem forognak, mért nem szólnak itthon?

Noha anyja mindent megtett, hogy lányuk szobája háborítatlan birtok legyen, de a lakásban néha olyan figurákkal fújta össze a szél, amilyeneket ovistársai még filmen se láttak. Hiába vitte vidékre egyik s másik nagyanyja a nagyobb szeánszok alkalmával, életének háttérzaja így is rendhagyónak bizonyult. Nemegyszer aludt el előadásokon Réka ölében, nemegyszer reggelizett egyszervolt s aztán holnemvolt kölykökkel, akiknek emlékkacaja ott csengett a fülében évekig. Többször példálóz-

tak vele gyerekrajzelemzők, joggal, mint „a gyermeki tisztaság manifesztációjával", játszott már írófejedelemmel, és látott kádban alvó indiánt. Úgy találta, apját kell kérdőre vonnia életmódjuk miatt. S ha már film, ugye, miért nincs itthon például tévénk? – esett le neki a tantusz!
Kövér Szarvas lubickolt szerepében, és alig akarta meghallani a kislány dorgálását, óhajait, mert azok a modern világ hipnotikus csábításaiból fakadtak, az meg itt csak karikírozva volt divatban, nem értette, hogy lánya és ő más-más varázslat csáberejének bűvöletében forog. Illetve forogna, ha Oroszlánvirág is nézhetné azokat a sorozatokat, amelyek az óvodában napra nap alaposan kibeszéltettek. Vannak dolgok, érvelt az apuka, amelyeket kár mérlegre tenni. Mert összehasonlíthatatlanok, mint a hintalovak meg a ribonukleinsavak, érvelt, de majd te is rájössz erre. Apja egyszerűen süketnek bizonyult, ha ilyen csacska kívánságok merültek fel. A kislány persze egyszerre volt hálás szülinapi nemezbabáiért, az itthoni esték meséiért és egyszerre volt elragadtatott barátnői sztorijaitól, akik a médiamágia nonstop erőterében éltek. Az öt-hat éves kis médiumok a posztkomcsi vasroló felgördülése után olyan színes-szagos szélesvásznú mozicsatornákat kaptak az arcukba, hogyha nem akartak volna megroggyanni súlyuk alatt, mint egy-egy leckét, eminensen fel is kellett mondják másnap az óvóhelyen, e közös megkönnyebüldében. Sára, nehogy kívül rekedjen az ő ovis törzsén, különös módszerhez folyamodott. Történt egyszer, hogy miközben ámulva hallgatta egyik társalkodónője előadását, amint az újraéli egy szappanoperett szívfacsaró sztoriját, amikor egy kukkancs kissrác kiszúrta, hogy a kislány nem láthatta a szóban forgó filmet. De Sárának még zavarba jönni sem volt ideje, úgy vágta ki, hogy mert ő meg inkább egy vicces filmet nézett este, azért nem láthatta a sírósat. De mit? – kérdezték őszinte kíváncsisággal társai, akiknek nem volt olyan rekesz fejecskéikben, hogy valakinek ne lenne tévéje, csak ugye mi lehet az a csatorna, amit ők sem ismernek. De a kislány avval a lendülettel belevágott a „Sétáló tévé" történetébe, amiben a főszereplő, Dzsiramondó, egy kis zsenigyerek nyolc póklábszerűséget szerel a tévéje hasára, majd meg is robot-motorizálja a kis szörnyet, és mindennap leviszi a térre sétálni. Felmennek más lakásokba, bemutatja más tévéknek, itt-ott megitatja árammal, ésatöbbi… Hirte-

len füllentése magát is meglepte, és azonnal színésznőt faragott belőle. S mert kiváló mesélőkéje és képzeletet csiklandó közege volt neki is, bámulatos történeteket kezdett el vetíteni. Moziszékbe ültette a zengőtelepi gyerekseregет, és napra nap leadta kitalált sorozatainak legújabb részeit. S ahogy eddig ő volt szájtáti, úgy most hálás közönsége lett az. Hetekig mentek az újabb epizódok és az újabb filmek. Levetítette már a Japánszent leányt, az Ikrek Tükröket és a Szerelmeteseket is, mire előjött egy másik dili, ami mindent elhomályosított.
Az oviban Barbiebaba-láz tört ki, és szép sorjában mindenki lesétáltatta rózsaszín plasztikbarátnőit a csopiba. Csak Ráska Panna és Oroszlánvirág nem. Mert nekik olyat remélni sem lehetett. Pankamaszatosnak két ruhája se volt és egy anyja sem, apja mellett meg úgy húzott el a Barbie-bumm, mint Kövér Szarvas mellett. Mint bányalovak mellett az eperszezon. De míg ehelyt nem volt pénz lóvéra, ahajt meg egy nagyfejű indiánnak csukva volt a harmadik füle. Pankát ugyan sajnálgatták a lányok, de ha néha másvalaki babájával játszhatott, és mint sajátjába, belefeledkezett, akkor úgy tépték ki a kezéből, hogy abból egy életre megértette a meddő asszonyok fájdalmát is. Egy ilyen alkalommal Sara Potter felkiáltott: „Hozok neked adok egyet, és ennél szebbet, mert nekem négy van!" Erre viszont ugyanúgy ráirányult az összes kamera, mint nemrég, de itt már a mesénél eggyel több dimenzió kellett. Verbális szuggesztió helyett tapintható bizonyíték! S mert másnap meg másnap sem érkezett meg a Görkoris Szőke, a Potter lányok föltartóztathatatlan különítménye kilobbizta egyikük anyjánál, hogy Szirma Réka megpuhításán keresztül fellogisztikázzák magukat a Máv utcai tizesbe. Péntek délutánra csilingelt egy énekhang: – Rég voltatok, sütit is kaptok! A kislány most egy olyan körhintába ült, ahonnan nehéz lesz kiszállni.
Persze Oroszlánvirág hiába kérte, aztán követelte, majd rimánkodva könyörögte, ha már tévé nincs, legalább Barbie babát hadd kapjon, Kövér Szarvasról úgy pattogott le a kérés, mint kőszikláról a pingponglabda. Méghogy a hanyatló nyugat egyenplasztikázott szuperimplantátumait, egy lecsatolható terhes modellt beengedjem a tisztásra?! Na neee, remélem ez komoly, bogárszál! Mert viccnek kicsit dujva lenne! Mondogatta akkoriban: – Sára te, hallod-e! A te neved Oroszlánvirág feje-

delemasszony! Te büszke oltvány, friss hajtás vagy, egy cserioki asszony és egy hopi törzsfő boldog frigyének gyümölcse, ne csilingelj ilyen hiábavalóságokkal, mert mindjárt bajszot növesztek! De ezt a mondatot kettévágta egy dühből becsapott ajtó.
Szirma Boldi nagyot megy, szikrázik, szerepel, kislány a pácban, a hét gyorsan elröppent, egykettőre péntek. Éneklő dalolva süt egy megygyes-csokis piskótát, aztán leszalad a tizedikről a völgybe, és a hegyházak labirintusában elkacskaringózik az oviba. A négy Potter lány közül Sara Potter sápadozik csupán, feltűnő a kontraszt a pirospozsgás csapatban. – Nem vagy lázas, csibém? De nem, sajnos nem. Irány az Odú. A hazaúton Réka Nini Potter anyjával cseveg, a csajok frakcióznak, sugdolóznak, visongás és kacaj, Oroszlánvirág hátul kókadozik. Félrehívja anyját, ugye nincs otthon senki más? Nem szeretné, ha Órás, Düpoá vagy Érsek ott lebzselne a konyhában. – Ne tréfálj, ma tiéd a lakás!
A liftajtót ketten tárják szélesre, aztán Nini és Méri Potter szabályosan betuszkolják Sárát a klausztrofóbiába, kényszeredetten elmosolyodik. A tetőn Szirma Boldizsár személyesen nyitja a liftajtót. Ezúttal feje tetejére kontyolta gesztenyebarna loboncát, mint a japánok, és egy tollat tűzött bele, mint az indiánok. Széles mosollyal üdvözli a kompániát, de a Potter lányok, mellőzve a legelemibb protokollt, megkerülve mindenkit a felnőttek előtt bevágtatnak a nyitott lakásba, majd a Nevek fala előtt végigcikázva egyszerűen feltépték barátnéjuk ajtaját.

Kövér Szarvas szövegelve besétál a nagyszobába, és, mintha sokan kérdezték volna, interjút ad. Csak azt nem veszi észre, hogy a kutya se követi se őt, se kiselőadását, amit aznapi meglepetésmelójából tart, hogy tudniillik ma kaptak egy, a helyi törvényt nem ismerő, újdonsült cimborájuktól egy tévét, egy teli doboz víziót, halljátok, kivédhetetlen volt, már felcipelte a tökfej, ide az Odúba, nem dobhattam ki a tizedikről, de! Mint látszik, ugye, átalakítottam egy kissé ezt a gyászt, és mutatja a tévé tetejére eszkábált festett papírmasé kígyót, a szürreális antennát, s épp ecseteli, hogy hogyan ecsetelte ilyen színesre, mikor észreveszi, hogy magának monologizál, a családfőt ugyanis senki nem követte, mindenki lánya szobájába özönölt. Hüpp, ballag nevetve utánuk.

Belép, és rögzíti a képet: vélt hallgatósága egy másik adást bámul bűvölettel, lánya kanapéján ugyanis négy csini buta Barbie baba nézett farkasszemet a Potter lányokkal… Mint négy műrózsát kacagó királylány. S az egyik Barbie megszólal: – Isten nem hagyja szégyenben barátait – és kacsint. Sára nem hisz a szemének, dörzsöli is rendesen, s míg barátnői nyakig a kommersz varázslatban felzsezsegnek, mint a kölyökpezsgő-buborék, kituszkolja szüleit a tisztásra, és élő kérdőjellé változik…

Engem egy barátnőm, Éneklő pajtásnője, Kövi Taviár, a nemezlány vitt fel először az „Odúba", és nem jöttünk üres kézzel. Tudtam, hogy a tévé az kicsit naon dujva lesz, de cipelni is naon dujva volt. Különben is, az én ajándékom egy *Koyaanisqatsi* videókazetta volt, meg egy ócska videómagnó, amit úgy neveztünk el indiánul, hogy Tökmagnó. Meg a tévé, de az csak a képernyő miatt, hadd szóljon! Szirma Boldi ugyan egy kicsit kérette magát, hogy így meg úgy, majd mások víziója telereklámozza itt magát, de a nemezlány beígért egy másik filmet is, ahol egy indián betör egy musztángot, erre Kövér Szarvas is megenyhült, és nagykegyesen megengedte még azt is, hogy Kövi Taviár Sara Potternek ajándékozza négy megunt Barbiját, amit még németből kapott a nagynénjétől, hátha itt nagyobb figyelmet kapnak, mint az ő szekrénye mélyén…
Szirma Sára már a suli előtt megtanult írni, és gyönyörű kalligráfiával felrajzolta a nevek falára: *Szent Erzsébet, köszönöm!* Éneklő halkan megjegyzi, a hálás szív vonzza a csodát. Oroszlánvirágnál csak a kis Pankamaszatos volt boldogabb, aki most magához szorítva a beszélőt, Szederinda Barbit, az igazak álmát alussza.